

การปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มแนวคิดในชุมชนมุสลิม

เกาะยาวน้อย*

ADAPTATION AND MAINTENANCE OF ISLAMIC THOUGHT GROUPS

IN THE MUSLIM COMMUNITY OF KOH YAO NOI

ธนโชติ ประหยัดทรัพย์

Thanachot Prahyadsap

อับดุลรอนิง สือแต

Abdulroning Suetair

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Prince of Songkla University, Thailand

Email: thanachot.khok@gmail.com.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มแนวคิดในชุมชนมุสลิมเกาะยาวน้อย ท่ามกลางบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ค้นคว้าจากเอกสารและภาคสนามโดยใช้เทคนิค วิธีการวิจัยทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมชาติพันธุ์วรรณาเป็นระยะเวลา 6 เดือน ใช้กระบวนการการเก็บข้อมูล 4 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ต่อมาใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย และวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล

ผลการวิจัย พบว่า ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีส่วนให้เกิดการปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ในเกาะยาวน้อยประกอบด้วย 4 ช่วงเวลา ซึ่งนำไปสู่การเคลื่อนไหวของกลุ่มแนวคิดทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มศูฟิยะ กลุ่มญะมะอะฮ์ ดับลีฆ และกลุ่มสะละฟิยะ ทั้งนี้กลุ่มศูฟิยะถือ

เป็นกลุ่มที่ถูกยอมรับมากที่สุดในชุมชนมุสลิมเกาะยวน้อย การปรับตัวหลังจากอิสมาแอล โรมิ นทร์ หรือปะหลางแอสเซียชีวิตคือการที่มุ่งเน้นในการจัดกิจกรรมทางศาสนาที่ปะหลางแอสเซีย ไร่ และการปรับตัวในเรื่องหนังสือที่ใช้สอน โดยใช้หนังสืออาหรับเพียงอย่างเดียว ไม่ได้ใช้ หนังสือมลายูยารวีร่วมเหมือนสมัยปะหลางแอสเซียยังมีชีวิตอยู่ ส่วนกลุ่มญะมะอะฮ์ ตับลีฆ เนื่องจาก ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในพื้นที่ ส่งผลให้การดำเนินงานต่าง ๆ ต้องจำกัดอยู่ใน บริเวณมัสยิดบ้านท่าเขา และเป็นเรื่องยากที่กลุ่มญะมะอะฮ์ ตับลีฆจะอ้างอัตลักษณ์ของกลุ่ม ในพื้นที่ และในส่วนของกลุ่มสะละฟีย ภายหลังจากก่อตั้งสถานศึกษา และได้มีการปฏิรูป การศึกษาให้สอดคล้องกับยุคสมัยและตั้งอยู่บนฐานของการมีศีลธรรมที่ดีงาม การปรับตัว ดังกล่าวไม่เพียงแต่ยกระดับกลุ่มสะละฟียให้เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมกับชุมชนเท่านั้น แต่ ยังป้องกันความขัดแย้งที่อาจจะเกิดในประเด็นที่มีการยึดทัศนะนั้นักวิชาการที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: เกาะยวน้อย, กลุ่มแนวคิด, การปรับตัว, การอ้างอัตลักษณ์

Abstract

This research article the objective is to analyze the adaptation and maintenance of Islamic thought groups in the Muslim community of Koh Yao Noi This research is qualitative. Research papers and the field using techniques. The research method in ethnographic cultural anthropology for 6 months was based on 4 data collection processes. Documentary Research, Informal Interview, In-depth Interview and Participant Observation, analytic induction were used and the analysis was done by typological analysis.

The results showed that social changes that contributed to the adaptation and maintenance of identity in Koh Yao Noi consisted of 4 periods, which led to the movement of the three thought groups, namely the Sufi group, and the Jama 'ah Tabligh group. and the Salafi group. The Sufis

movement is the most recognized in the Muslim community of Ko Yao Noi. The adjustment after Palang Ae's death was to focus on the religious activities that Palang Ae ordered and have adaptations in the books used to teach using only Arabic books The Malayu Jawi book was not used as in the Palang Ae period. However, the Jama'ah Tabligh group, due to the lack of cooperation from the villagers in the area, as a result, various operations must be limited in the area of Ban Tha Khao Mosque (place of prayer for Muslims). And it is difficult for the Jama'ah Tabligh will maintain the identity of the group in the area. And the Salafi group After the establishment of educational institutions and educational reforms by the times and based on good morals adaptation not only elevates the Salafi group to play a role and participate in the community. but also to prevent conflicts that may arise on issues with different academic opinions.

Keywords: Koh Yao Noi, Islamic Thought, Adaptation, Identity Maintenance

บทนำ

เกาะยวน้อย ตั้งอยู่ในอำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา เป็นชุมชนมุสลิมเก่าแก่ที่มีกลุ่มคนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในช่วงสงครามเก้าทัพ ที่เป็นการรบกันระหว่างอาณาจักรพม่ากับราชอาณาจักรไทย เมื่อประมาณ พ.ศ. 2329 โดยพบว่ามีคนกลุ่มหนึ่งอพยพเข้าไปหลบภัยและตั้งหลักแหล่งทำมาหากินประกอบอาชีพ โดยถือกันว่าประชาชนกลุ่มนี้เป็นบรรพบุรุษชนรุ่นแรกของชาวเกาะยาวมาตราบปัจจุบัน (ทยา เตชะเสน, 2558)

เนื่องจากเกาะยวน้อย มีลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อนเพียง 2 ฤดูกาล มีฝนตกปริมาณปานกลางตลอดทั้งปี ดังนั้นจึงมีความชื้นตลอดทั้งปี อีกทั้งทรัพยากรธรรมชาติทั้งทรัพยากรธรรมชาติบนบก และทรัพยากรธรรมชาติในทะเลมีความอุดมสมบูรณ์ (นวพันธุ์ นาคบรรพ์, 2550) ซึ่งเหมาะกับการพักพิงอาศัย เกาะยวน้อยจึงเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางด้านภูมิหลัง และชาติพันธุ์ อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น

กลุ่มชาวกลาง กลุ่มชาวเล กลุ่มชาวจีน และกลุ่มมุสลิมจากจังหวัดตรัง ซึ่งมีเชื้อสายเป็นพระยา (กศน.ตำบลเกาะยาวน้อย, ม.ป.พ.) หลังจากนั้นได้เกิดโรคระบาดครั้งร้ายแรงที่สุดบนเกาะขึ้น ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมากและเกิดการย้ายถิ่นฐานทั้งหนีขึ้นฝั่งเมืองภูเก็ตและกระปี ส่วนที่ยังอยู่บนเกาะได้แยกเป็น 2 กลุ่มเคลื่อนย้ายไปทางริมฝั่งทะเลทั้ง 2 ด้านกลุ่มหนึ่งเคลื่อนย้ายมาทางริมฝั่งทะเลตะวันตกมาสมทบกับกลุ่มคนจีนที่เข้ามาทำหลุมเผาถ่านอยู่ก่อนหน้านี้แล้ว (ปัจจุบันคือหมู่ที่ 7 บ้านอันเป่า) ตลอดจนถึงบริเวณกลางเกาะ (หมู่ที่ 3 ในปัจจุบัน) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเคลื่อนย้ายมาทางริมฝั่งทะเลตะวันออกและตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งทะเลตั้งแต่ช่วงกลางเกาะจนถึงทิศใต้ของเกาะ (ปัจจุบันอยู่ในเขตหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5) สมทบกับกลุ่มคนจีนที่อพยพมาจากเกาะปีนังเพื่อทำอาชีพหารังนกซึ่งแปะบ่อเป็นหนึ่งในผู้อพยพได้แต่งงานกับคนบนเกาะและเป็นบรรพบุรุษของคนจีนบนเกาะยาวน้อยในปัจจุบัน คือตระกูลแช่หั่ว ส่วนแหล่งชุมชนเดิมกลายเป็นบ้านร้าง เพราะไม่มีคนอาศัยอยู่จากการสันนิษฐานพบว่า ผู้ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในรุ่นแรก มีทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามทั้งนี้จากหลักฐานซากปรักหักพังของสิ่งก่อสร้างคล้ายวัดที่พบบริเวณหมู่ที่ 1 ในปัจจุบัน (คณะนักศึกษาวิทยาลัยชุมชน, ม.ป.พ.)

ปัจจุบันชาวบ้านในพื้นที่ตำบลเกาะยาวน้อย เฉลี่ยร้อยละ 99 นับถือศาสนาอิสลาม (นวพันธ์ นาคบรรพ์ 2550) แต่ก็ยังคงมีความแตกต่างด้านแนวคิดความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม แม้ในช่วงแรกของการฟื้นฟูศาสนาอิสลามโดยปะหลางแอ (2466-2529) จะนำแนวคิดศูฟีสายอะห์มาดียะฮ์และบะดะวียะฮ์ (Ahmadiyyah-Badawiyah) เข้ามาปรับใช้ในพื้นที่และสร้างความเป็นอัตลักษณ์ผ่านวิถีชีวิตและพิธีกรรม (M. Joll 2014) แต่เมื่อโต๊ะครูแอสัยชีวิต ชาวมุสลิมเกาะยาวน้อยก็เริ่มรับแนวคิดในพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามา โดยสามารถมองผ่านพิธีกรรมหลาย ๆ อย่าง เช่น การทำละหมาดวันศุกร์ ที่ในยุคสมัยของโต๊ะครูแอสัยไม่ได้มีการประกอบพิธีกรรมหรือปฏิบัติศาสนกิจดังกล่าว แต่ต่อมาภายหลังได้มีมุสลิมเกาะยาวน้อยบางมัสยิดอย่าง มัสยิดบ้านน้ำจืด เริ่มประกอบพิธีกรรมหรือปฏิบัติศาสนกิจละหมาดวันศุกร์ หรือจะเป็นการก่อตั้งสถานศึกษาที่นำแนวคิดอื่นจากศูฟีมาเป็นแนวทางในการสอน รวมถึงการที่

ชาวบ้านเกาะยาวน้อยส่งเยาวชนไปศึกษาศาสนาในสถานศึกษาในพื้นที่ ซึ่งมีแนวทางการสอนที่แตกต่างออกไปจากแนวคิดที่ปะหลางแปลุกฝังมา

ทั้งนี้ปัจจุบันกลุ่มแนวคิดทางศาสนาอิสลามที่เคลื่อนไหวในเกาะยาวน้อยมีอยู่จำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มศูฟีเย กลุ่มญะมาอะฮฺ ตับลีฆ และกลุ่มสะละฟียะ ซึ่งในบทความฉบับนี้จะวิเคราะห์การปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มแนวคิดในชุมชนมุสลิมเกาะยาวน้อย ท่ามกลางบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิเคราะห์การปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มแนวคิดในชุมชนมุสลิมเกาะยาวน้อย ท่ามกลางบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษางานวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ค้นคว้าจากเอกสารและภาคสนาม โดยใช้เทคนิควิธีการวิจัยทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมชาติพันธุ์วรรณาเป็นระยะเวลา 6 เดือน โดยเริ่มต้นเดือนพฤศจิกายน 2563 จนถึงเดือนเมษายน 2564 และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการศึกษานี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้กระบวนการสำคัญใน 4 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การศึกษาเอกสาร เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยนี้เป็นการมุ่งรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร 2 ประเภท ได้แก่ เอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ

2) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal or Unstructured Interview) ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบบังเอิญ (Accidental sampling) เพื่อซักถามข้อมูลแวดล้อมทั่วไป รวมถึงสอบถามถึงรายชื่อผู้นำของกลุ่มแนวคิดเพื่อเลือกเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 คน จากผู้นำของกลุ่มแนวคิด ซึ่งจะซักถามข้อมูลเกี่ยวกับ ภูมิหลัง อุปสรรค การปรับตัวและการดำรงอัตลักษณ์

4) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมหรือการสังเกตภาคสนาม หมายถึง การที่ผู้วิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์เข้าไปร่วมกิจกรรมหรือเข้าไปใช้ชีวิตร่วมในกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ผู้วิจัยอาจแสดงตนเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือไม่แสดงตัวก็ได้ ผู้วิจัยไม่เพียงแต่รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มที่ศึกษาเท่านั้น หากแต่ยังเข้าร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรที่ศึกษา ผู้วิจัยจะเข้าไปร่วมในกลุ่มที่ศึกษาเพื่อเข้าไปมีส่วนในการเรียนรู้ระดับต่างๆ เริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมประกอบไปด้วยกระบวนการ 3 ชั้น คือการสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก นอกเหนือไปจากการเฝ้าดูแล้วผู้วิจัยอาจจะซักถามบางสิ่งบางอย่างที่ไม่เข้าใจได้จากการสังเกต เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความหมายหรือสัญลักษณ์ การซักถามถือว่าเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ หลังจากนั้นจึงทำการจดบันทึกข้อมูลโดยละเอียด

นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือในการช่วยการสังเกตการณ์ภาคสนามอีกหลายอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพดี เช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพดิจิทัล เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์ดังกล่าวช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสังเกตซ้ำได้ และได้เก็บรายละเอียดที่ผู้วิจัยอาจมองข้ามไปในตอนแรก อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือในการช่วยสังเกตการณ์ ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้ให้สัมภาษณ์แล้วเท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของวิจัย โดยการนำเข้าข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์

แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปดังต่อไปนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2547 : 131-137)

1) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือวิธีตีความสร้างข้อสรุป จากข้อมูลรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น ลักษณะทางกายภาพ วิถีชีวิต และการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เมื่อนักวิจัยได้เห็นรูปธรรม หรือเหตุการณ์หลายๆเหตุการณ์ แล้วก็ลงมือสร้างข้อสรุป ถ้าข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบยืนยันก็ถือเป็นสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) ถ้าหากได้รับการยืนยันแล้ว ก็ถือเป็นข้อสรุป

2) วิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิดๆ (Typologies) ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันไป โดยการตัวบทของอิสลาม แนวคิด และทฤษฎีเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะวิเคราะห์ถึงที่มาและหลักการในพิธีกรรมทางศาสนาที่เกิดขึ้นในเกาะยาวน้อย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูล ตามความมุ่งหมายการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. กลุ่มแนวคิดในเกาะยาวน้อย

1.1 กลุ่มศูฟีในเกาะยาวน้อย

ศูฟี คือกลุ่มแนวคิดที่มุ่งเน้นทางจิตวิญญาณในศาสนาอิสลาม ถูกใช้ครั้งแรกกับ เชค อูฮาซิม (Sheikh Abu Hashim n.d.-767) โดยโครงสร้างของศูฟีที่นักวิชาการมีความเห็นที่สอดคล้องกันคือเริ่มต้นตั้งแต่ในศตวรรษที่ 7 (Sasakul, 2019) ทั้งนี้โทนาเกะ ยาซุชิ (Tonaga Yasushi, 2006) ได้แบ่งแกนทั้งสามของแนวคิดศูฟีภายใต้กรอบสามเหลี่ยม (Three-axis Framework of Sufism) ซึ่งประกอบด้วย

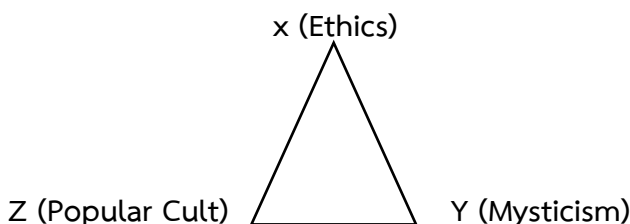
แกน X จริยธรรม (Ethics) นักวิชาการต่างมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า กลุ่มศูฟีคือกลุ่มที่มีคำสอนเน้นไปในเรื่องของศีลธรรมและมารยาทที่ดีงาม ถือเป็นลักษณะที่โดดเด่นของแนวคิดนี้และถือเป็นแกนที่ไม่มีข้อถกเถียงกับมุสลิมแนวคิดอื่น ๆ

ซึ่งในแก่นนี้ผู้วิจัยผู้วิจัยมองว่า ครอบคลุมไปถึงพื้นฐานด้านนิติศาสตร์อิสลามและหลักเทววิทยา เพราะเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับมุสลิมทุกคน และนักวิชาการกลุ่มศูฟีเย เช่น อัลฆอซาลี ที่กำชับให้กลุ่มศูฟีเยตระหนักถึงหลักนิติศาสตร์เป็นหลัก (Gabriel Nahas 1982)

แก่น Y รหัสยนิยม (Mysticism) แนวคิดศูฟีเยมีความเชื่อเกี่ยวกับการรับรู้ หรือความสามารถพิเศษที่เหนือกว่ามนุษย์ทั่วไป เช่น การเข้าถึงพระเจ้า การพบกับท่านศาสนทูต เป็นต้น

แก่น Z วัตรปฏิบัติ (Popular Cult) วัตรปฏิบัติของวิสุทธิชนที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งแก่นนี้เป็นการเกิดภาวะรีเกาะห์ต่าง ๆ เช่น การระบำหมุน ที่ถือเป็นวัตรปฏิบัติในการของญาลาลุดดีน อีรรมี่ กลายมาเป็นภาวะรีเกาะห์เมฟเลวีย (Mevlevi) เป็นต้น

แก่น Y และ Z นั้นถือเป็นแก่นที่กลายเป็นข้อถกเถียงที่สำคัญระหว่างแนวคิดอื่น ๆ โดยเฉพาะแนวคิดสะละฟีเย ด้วยเหตุแก่นทั้งสองนี้ นำไปสู่การใช้หลุมฝังศพของวิสุทธิชน หรือเครื่องรางต่าง ๆ เป็นสื่อกลางระหว่างพระเจ้า

แม้ว่าภาวะรีเกาะห์ในกลุ่มศูฟีเยจะมีหลายภาวะรีเกาะห์ แต่ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ในแต่ละภาวะรีเกาะห์ หรือกระทั่งภายในภาวะรีเกาะห์เดียวกันมีวิวัฒนาการตามช่วงเวลาที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นความแตกต่างภายในกลุ่มศูฟีเยไม่ได้อยู่ที่ภาวะรีเกาะห์ หรือแก่น Z เพียงอย่างเดียว ในแง่ของแก่น X และแก่น Y นั้นอาจมีจุดร่วมและจุดต่าง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งพื้นฐานทางความคิดของศูฟีเยที่มีการวิวัฒนาการของทั้ง 3 แก่น ออกเป็นสามช่วงเวลา คือยุคแรก ยุคกลาง และยุคปลาย

กลุ่มศูฟีในยุคแรก

พื้นฐานทางความคิดของกลุ่มศูฟีในยุคแรก เริ่มต้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 ถึงกลางศตวรรษที่ 12 ในช่วงแรกนั้นมีแนวคิดและวัตรปฏิบัติวางอยู่บนแกน X โดยเฉพาะในด้านความสมถะ (Zuhd) นิยมปลีกตัวออกจากความวุ่นวายของสังคม แต่ในเวลาเดียวกันนี้ระหว่าง ค.ศ.850-950 นักปราชญ์ศูฟีเริ่มมีศัพท์ที่ใช้ในเฉพาะกลุ่ม เช่น ฟานาอ (Fana) บากอ (Baqa) หรือ มากอมาต (Maqamat) เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือวิวัฒนาการที่นำไปสู่แกน Y นักปราชญ์ศูฟีส่วนใหญ่เชื่อว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแกน X และแกน Y นั้น จะต้องมีฐานแกน X ที่มั่นคงจึงจะสามารถพัฒนาไปสู่แกน Y ได้ เพราะหากฐานแกน X ไม่มั่นคง ก็จะทำให้เกิดความวุ่นวายดังเช่นกรณีของ อบูมุฮิซ อัลหัลลาจ (Abu Al-Mughith 858-922) ที่ได้กล่าว ว่า อานัลฮัก (الحق ٦) หมายถึง ฉันทคือพระเจ้า เพราะคำว่า الحق ถือเป็นนามหนึ่งจาก 99 พระนามของพระเจ้า ซึ่งเป็นการกล่าวต่อหน้าสาธารณชน ถือเป็นปรากฏการณ์ครั้งสำคัญในกลุ่มศูฟีส่งผลให้ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 12 อบูหะมิด อัลฆอซาลี (Abu Hamed Al-Ghazali 1058-1111) ลุกขึ้นมาเรียกร้องผ่านหนังสือ เอียะยาอ อุลุม อัลดิน (Ihya Ulum Al-din) ให้แนวคิดศูฟีวางอยู่บนพื้นฐานแกน X อีกครั้ง (Tonaga Yasushi, 2006: 12-13)

กลุ่มศูฟียุคกลาง

พื้นฐานทางความคิดของกลุ่มศูฟีในยุคกลาง เริ่มต้นตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 12 ถึงปลายศตวรรษที่ 17 มีแนวคิดและวัตรปฏิบัติครอบคลุมทั้ง 3 แกน ซึ่งเป็นยุคที่ศูฟีเริ่มมีการแบ่งแยะริเกาะห์และมีความเชื่อเกี่ยวกับวิสุทธิน ตลอดจนเข้าไปมีบทบาทในชนชั้นนำ และค้ำถึงสภาพสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะในเอเชียกลางและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างเช่น เซคซัยฟูตติน บัคฮาร์ซี (Sayf Al-Din Bakharzi) ถือแยะริเกาะห์กุบรอวียะฮ์ (Kubrawiyah) ที่ได้เชิญชวน เบรก ข่าน (Berke Khan 1257-1266) ข่านแห่งอาณาจักรโกลด์เดน ฮอร์ด (Golden Horde) เข้ารับอิสลาม ต่อมาฆอซ่าน ข่าน (Ghazan Khan 1295-1304) ข่านแห่งอาณาจักรอิลข่าน (Ilkhan) ได้เข้ารับอิสลามผ่านเซคซัตรุตติน อิบรอฮีม (Sadr Al-Din Ibrahim) ที่ถือแยะริเกาะห์กุบรอวียะฮ์ด้วยเช่นกัน หรือกระทั่งในอาณาจักรเซลจุกและอาณาจักรออตโตมาน กลุ่มศูฟีแยะริเกาะห์มิฟเลอวีย (Mevlevi) ได้เข้าไปมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก (Il nur Mirgaleev, 2016)

กลุ่มศุฟิย์ในยุคปลาย

พื้นฐานทางความคิดของศุฟิย์ในยุคปลาย เริ่มต้นตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา มีแนวคิดและวัตรปฏิบัติวางอยู่บนแกน Y และ Z มากกว่ายุคอื่น ๆ มีการเคารพและใช้สุสานของวิสุทธีชนเป็นสื่อกลางในการขอพรต่อพระเจ้า เช่น กลุ่มวาลี สอหงอ ที่ประเทศอินโดนีเซีย และแคว้นนัจญ์ สุสานของซัยด อิบน์คอฎฏอบ (Zayd Ibn Al-Khattab 584-632) เป็นต้น ตลอดจนกลุ่มศุฟิย์เข้าไปมีบทบาททางสังคมและการเมือง เช่น สุลต่านออรังเซพ (Sultan Aurangzeb 1618-1707 ในประเทศอินเดีย และอัลดุลลอฮ์ อัลฮารอรี หรือเรียกว่า อะหฺบาช (Abdullah Al-Harariy 1906-2008) ในประเทศเลบานอน (Tonaga Yasushi, 2006: 12-13)

ส่วนพื้นฐานทางความคิดของกลุ่มศุฟิย์ในเกาะยาวน้อย คือเงาะรีเกาะฮะมาดียะฮ์ จะเกิดขึ้นในยุคกลาง หากพิจารณาถึงวิถีชีวิตและพิธีกรรมพบว่า มีพื้นฐานทางวัตรปฏิบัติที่คล้ายคลึงกับศุฟิย์ในยุคแรก นั่นคือ จะเน้นไปในส่วนของแกน X อีกทั้งมีการยึดถือตามการวินิจฉัย และยึดมั่นในวัตรปฏิบัติของปะหลางแอ¹ อย่างเคร่งครัด ซึ่งถือเป็นการเน้นไปในส่วนของแกน Z ส่วนในเรื่องของแกน Y นั้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวคิดวะหะตุละฎนูด เพราะถือเป็นแนวคิดที่มีความขัดแย้งในด้านการตีความ บาบอ अबดุลกุดุซ กล่าวไว้ว่า “เราไม่ได้สอน หรือเชิญชวนเข้าสู่แนวคิดดังกล่าว” (بابอ अबดุลกุดุซ, สัมภาษณ์, 22 ต.ค. 2563) และจากการที่ผู้วิจัยเข้าร่วมสังเกตการณ์วิถีชีวิตและพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งในส่วนของปอเนาะสันติสุข และกลุ่มญะมาอะฮ์ ตับลีซ ที่มีฐานทางความคิดมาจากศุฟิย์เช่นเดียวกันซึ่งไม่ปรากฏว่ามีข้อมูลส่วนใดที่สามารถนำมาเป็นข้อสรุปในแกน Y ได้

¹ คำว่าปะหลาง เป็นภาษาท้องถิ่นของภาคใต้ตอนบน หมายถึงลุง (พี่ชายของพ่อ) แต่การที่ชาวบ้านนำมาใช้เรียกผู้รู้เป็นเสมือนการสร้างคามใกล้ชิดและเป็นการยกย่องผู้รู้ตามประเพณีของมุสลิมในภาคใต้ของประเทศไทย เช่นเดียวกับการใช้คำว่าบาบอ (พ่อ) โตะเยาะ (พ่อ) มามา (แม่) หรือแบ (พี่ชาย) เรียกผู้รู้หรือครูสอนศาสนา

1.2 กลุ่มญะมาอะฮ์ ตับลีฆในเกาะยวน้อย

เอ็ม โจล (M. Joll, 2010) กล่าวว่า ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองกลุ่มญะมาอะฮ์ ตับลีฆ ถือเป็นกลุ่มอนุชนชนนือนูร์กัษนิยมที่มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูอิสลามในภาคใต้ของประเทศไทย แต่เนื่องจากมีแนวคิดและกระบวนการที่แตกต่างค่อนข้างมากจากกลุ่มอนุชนชนนือนูร์กัษนิยม ส่วนใหญ่ในภาคใต้ ผู้วิจัยจึงแยกรายละเอียดของกลุ่มญะมาอะฮ์ ตับลีฆ ในภาคใต้ของประเทศไทยมานำเสนอไว้

กลุ่มญะมาอะฮ์ ตับลีฆ ในภาคใต้ของประเทศไทย เป็นกลุ่มการฟื้นฟูอิสลามในระดับท้องถิ่นที่มีพลัง ซึ่งพวกเขาไม่ได้เรียกกลุ่มพวกเขาเองว่าเป็น กลุ่มญะมาอะฮ์ ตับลีฆ และในกลุ่มพวกเขาเองก็ไม่ได้รู้จักคำว่า ญะมาอะฮ์ ตับลีฆ โดยพวกเขา มักใช้คำว่า ทำงานดะวะฮ์ หรือ กลุ่มดะวะฮ์ และนิยามกลุ่มพวกเขาเองว่า เป็นกลุ่มที่เรียกร้องสู่ศีลธรรมอันดีงามของอิสลาม ไม่ยุ่งเกี่ยวประเด็นความแตกต่างระหว่างศาสนา และความขัดแย้งหรือผลประโยชน์ทางการเมือง ทั้งนี้กลุ่มญะมาอะฮ์ ตับลีฆ เข้ามาสู่ประเทศไทยในค.ศ. 1965 และได้เข้ามาดำเนินการเชิงชุมชนในจังหวัดตากในค.ศ. 1978 โดยอะมีร์ยูซุฟ คาน ปาการา (Emir Yusoff Khan Pakaran.d.) แต่กลุ่มญะมาอะฮ์ ตับลีฆในภาคใต้ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอินโดนีเซีย ผ่านรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ผ่านเข้ามาสู่จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดยะลา เริ่มต้นด้วยการรวมตัวกันตามมัสยิดของชาวไทยเชื้อสายปาตาน ต่อมาในค.ศ. 1993 ก็ได้สร้างมัสยิดอัลนุรเป็นศูนย์มรกัส กลุ่มญะมาอะฮ์ ตับลีฆในภาคใต้ที่จังหวัดยะลา (Markaz Dakwah Yala) ซึ่งออกแบบโดย ฮัจญี อับดุลมุกีฟ เป็นสถาปนิกชื่อดังชาวบังกลาเทศ (Liow, 2009)

หลักการของญะมาอะฮ์ ตับลีฆ ประกอบด้วย 6 ประการ

ประการแรก การมั่นใจและเชื่อมั่นในประโยชน์ ลาอิลาฮาอิลลัลลอฮ์ มุฮัมมัดร่อซูลลลอฮ์ หมายถึงไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัด เป็นศาสนทูตของพระเจ้า หรือที่เรียกกันภายในกลุ่มว่า “กาสิมาตุตตัยยิบะฮ์”

ประการที่สอง ดำรงละหมาดทั้งที่บังคับและส่งเสริมอย่างครบถ้วน

ประการที่สาม ศึกษาหาความรู้ และรำลึกถึงพระเจ้า

ประการที่สี่ รักใคร่และให้เกียรติต่อมุสลิมทุกคน

ประการที่ห้า มีความบริสุทธิ์ใจ

ประการที่หก สละเวลาออกไปสู่วิถีทางของพระเจ้า

ญะมาอะฮฺ ตับลีฆ ใช้การเคลื่อนไหวมุมนเวียนแบบประตูหมุน (Revolving Door) ไม่ได้ยึดติดตำแหน่งและหน้าที่ประจำ ซึ่งทุกคนในกลุ่มสามารถขึ้นมารับตำแหน่งและทำหน้าที่ทดแทนกันได้ตามความเหมาะสม โดยกิจกรรมของญะมาอะฮฺ ตับลีฆ ในภาคใต้ของประเทศไทยมีศูนย์กลางอยู่ที่ศูนย์มัรคัสกลุ่มญะมาอะฮฺ ตับลีฆ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และบางส่วนในกรุงเทพฯ หากมุสลิมคนใดจะร่วมกลุ่มของญะมาอะฮฺ ตับลีฆ ต้องมีการออกเดินทางเพื่อไปฝึกฝน และฟังเทศน์ ในช่วงเวลาตั้งแต่สามวัน ถึงสี่เดือน สมาชิกของญะมาอะฮฺ ตับลีฆมาจากภูมิหลังที่แตกต่างกันเช่น วิศวกร แพทย์ อาจารย์ ทนายความ นักศึกษา ตลอดจนเกษตรกร และนักธุรกิจ เป็นต้น โดยมีเครือข่ายในพื้นที่คอยอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มที่เดินทาง เรียกว่า คูรุจญ์ (Khuruj) ซึ่งในเครือข่ายดังกล่าวมี 800 มัสยิดในภาคใต้และประกอบด้วยกลุ่มย่อยอีกประมาณ 127 กลุ่ม ในแต่ละกลุ่มจะดูแลและเดินทางไปเชิญชวนระหว่าง 6-10 มัสยิด นอกจากนี้ยังมีมัสยิด หรือเรียกว่า มุอัสซะ มาหาลละฮฺ (Muassah Mahahallah) ที่มีหน้าที่จัดเตรียมและจัดหาผู้ออกเดินทาง หรือคูรุจญ์ (Khuruj) อย่างเป็นทางการประมาณ 21 แห่งด้วยกัน (Liow 2009, มะซาการี อาแด, 2543)

นอกจากนี้ยังคงมีสถานศึกษาประมาณ 60 แห่งในประเทศไทย ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับญะมาอะฮฺ ตับลีฆ ซึ่งรู้จักในชื่อ มัดรอซะฮฺ ตะหฟิซ อัลกุรอาน ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่เน้นการท่องจำอัลกุรอาน เริ่มต้นขึ้นในอำเภอยะหา จังหวัดยะลา ต่อมาได้แผ่เข้าสู่จังหวัดอื่น ๆ เช่น กรุงเทพฯ (มีนบุรี) นครศรีธรรมราช ตาก (แม่สอด) ยะลา และนราธิวาส (สุโงโกะหลก, ดุซงยอ, และ จะแนะ)

ญะมาอะฮฺ ตับลีฆในประเทศไทยยังคงมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นต่างประเทศอย่าง ปากีสถาน บังคลาเทศและประเทศในแอฟริกาใต้ ด้วยเหตุศูนย์มัรคัสกลุ่มญะมาอะฮฺ ตับลีฆในภาคใต้ที่จังหวัดยะลา (Markaz Dakwah Yala) มีเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ ซึ่งถือเป็นศูนย์ญะมาอะฮฺ ตับลีฆที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

สถิติของกลุ่มมะอะฮ์ย ดับลิซเนื่องจากเคยมีการชุมนุมที่ยิ่งใหญ่ การดำเนินงานก็มีการประสานงานระหว่างสองกลุ่มทั้งภาคเหนือและภาคใต้ โดยมีการแบ่งเขตการบริหารออกเป็น 7 เขต คือ 1) เขตสามจังหวัดภาคใต้ 2) เขตอันดามัน 3) เขตอ่าวไทย 4) เขตกรุงเทพมหานคร 5) เขตภาคตะวันออก 6) เขตภาคอีสาน 7) เขตภาคเหนือ ศูนย์มัรกีสะยะลาจัดงานโยร์ปุเราะนา (ชุมนุมสมาชิกเก่า) ขึ้นในเดือนสิงหาคมของทุกปี จากการชุมนุมเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1999 มีผู้เข้าร่วมกว่าหนึ่งแสนคน และมีจำนวนสมาชิกที่ได้อุทิศตนเพื่อออกตะวะฮ์ย (เชิญชวน) ในหนทางของพระองค์อัลลอฮ์เป็นเวลา 4 เดือนทั้งในและต่างประเทศจำนวน 1,341 กลุ่ม หรือมากกว่าหนึ่งหมื่นคน นับว่าเป็น การทำลายสถิติจำนวนผู้อุทิศตนเพื่อออกตะวะฮ์ยในประวัติศาสตร์ของการชุมนุมกลุ่มมะอะฮ์ย ดับลิซในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มมะอะฮ์ย ดับลิซเป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่มีอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย (Liow, 2009)

กลุ่มมะอะฮ์ย ดับลิซ หรือกลุ่มตะวะฮ์ยในเกาะยาวน้อยนั้นอยู่ที่ชุมชนบ้านท่าเขา แต่มีอยู่เป็นจำนวนน้อยมาก ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 กล่าวว่า “งานตะวะฮ์ยพื้นที่เกาะยาวน้อยเริ่มต้นใน พ.ศ.2526 ซึ่งมีมะอะฮ์ยจากจังหวัดสตูล นำโดยอามิรอัลดุรรอห์มานเดินทางเข้ามาที่ชุมชนบ้านท่าเขาประมาณ 3 วัน และใช้มัสยิดบ้านท่าเขาเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2563)

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 “สำหรับผมงานตะวะฮ์ย เปลี่ยนชีวิตผมเป็นอย่างมาก ตัวผมก่อนการเข้าร่วมงานตะวะฮ์ยนั้น ไม่เคยละหมาด หรือปฏิบัติศาสนกิจอื่น ๆ ตลอดจนสังคมเกาะยาวน้อย ในยุคนั้นมุสลิมห่างไกลจากหลักการอิสลาม แต่เมื่อเข้าร่วมงานตะวะฮ์ย ชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงก็เริ่มให้ความสนใจได้ 2 มะอะฮ์ย (ครูจณ) และได้แผ่ขยายงานตะวะฮ์ยออกไปสู่เกาะยาวใหญ่ในเวลาต่อมา” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2563)

ดังนั้นกลุ่มมะอะฮ์ย ดับลิซ เข้ามาในเกาะยาวในค.ศ.1983 โดยรอห์มาน เจ๊ะมะ หรืออามิรเต๊ะ ซึ่งได้นำมะอะฮ์ย ดับลิซจากจังหวัดสตูล เดินทางเข้ามาในชุมชนบ้านท่าเขาประมาณ 3 วัน โดยใช้มัสยิดบ้านท่าเขาเป็นศูนย์กลางในการเคลื่อนไหว และการเดินทางพบปะชาวบ้านทุกระดับชั้นของสังคม พร้อมเชิญชวนให้มุสลิมในพื้นที่เข้าร่วมละหมาดที่มัสยิดและฟังเทศนาจากกลุ่มพวกเขา จนกระทั่งอามิรสุลัยห์มาน หรือตะวะฮ์ยค้อ ซึ่งเป็นคนในพื้นที่รับช่วงต่อ

โดยเชิญชวนชาวบ้านในชุมชนและได้ขยายออกไปสู่เกาะยาวใหญ่ในเวลาต่อมา แต่ในปัจจุบันนี้กลุ่มญะมะอะฮฺ ตัปลิมในเกาะยาวน้อยนั้น ความนิยมน้อยลง ซึ่งเหลือผู้ที่ทำงานตะวะฮฺอยู่ไม่ถึง 10 คน

1.3 กลุ่มสะละฟียในเกาะยาวน้อย

คาเมรอน ซาร์การ์ (Zargar, 2017) กล่าวว่า กลุ่มสะละฟียนั้นมีรากฐานมาจากอะฮฺลุลหะดีษ (Ah-Lu-Al-Hadith) โดยอะฮฺลุลหะดีษที่ถูกกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางคือปรากฏการณ์ของท่านอะหมัด อิบน์ฮัมบาล (Ahmad Ibn Hanbal 780-855) เกิดขึ้นและเคลื่อนไหวอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงคอลีฟะฮฺมะมูน (Al-Mamun 786-833) ซึ่งถือเป็นยุคแห่งการเผชิญหน้าระหว่างท่านอะหมัดกับกลุ่มมัวะตาซิละฮฺ (Mutazilah) ที่มีอิทธิพลต่อจักรวรรดิอับบาซียะฮฺเป็นอย่างมากในยุคนั้น

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของท่านอะหมัด อิบน์ ฮัมบาล ยังคงเป็นข้อถกเถียงของนักวิชาการอิสลาม เนื่องจากท่านไม่ได้ทิ้งหนังสือเล่มใดไว้เว้นแต่หนังสืออัลมุสนัด (Al-Musnad) ที่รวบรวมอัลหะดีษไว้ประมาณ 700,000 บท หรือ 75,000 บท และท่านได้สืบทอดถึงความสำคัญเกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้ เพราะมันจะเป็นทางนำไปแก่ประชาชาติ สืบเนื่องมาจนถึงนักวิชาการสำนักคิดหัมบาลีที่มีชื่อเสียงก่อนยุคท่านอิบนุตัยมียะฮฺ เช่น ท่านหะซัน อิบน์ อะลี อัลบารบาฮารี (Hasan Ibn Ali Al-Barbahari 867-940) ท่านอับดุลวะฟา อาลี อิบน์ อากีล อัลซาฟารี (Abu Al-Wafa Ali Ibn Aqil Al-Zafari 1040-1119) และท่านอุมุมุฮัมมัด อิบน์ กุดามะฮฺ อัลมัคดิสีย (Abu Muhammad Ibn Qudamah Al-Maqdisi 1147-1224)

ต่อมาหลังจากการล่มสลายของจักรวรรดิอับบาซียะฮฺในค.ศ. 1258 ท่านอะหมัด อิบน์ ตัยมียะฮฺ (Ahmad Ibn Taymiyya 1263-1328) ได้กลายเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญในการวินิจฉัยประเด็นเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง ตลอดจนต่อต้านกลุ่มญะหมียะฮฺ (Jahmiyah)² กลุ่มกอตารียะฮฺ (Qadariyah) และแนวคิดคูปียของท่านอิบนุอะเราะบีย อิกทั้งในยุคดังกล่าว

² เป็นชื่อที่นักวิชาการฝ่ายฮัมบาลีใช้เรียกกลุ่มที่ถือตาม ญุฮุม อิบน์ซอฟวาน (Jahm Ibn Safwan 696-745) มีแนวคิดปฏิเสธพระนามและคุณลักษณะของพระเจ้า

ถือเป็นยุคที่ความขัดแย้งภายในกลุ่มซุนนีทั้ง 3 กลุ่ม คือ อะฮฺลุลหะดีษ อาซาอิเราะฮฺ และมาตุรีดีเย ซึ่งเป็นการขัดแย้งในแง่ของหลักเทววิทยาเพียงแขนงเดียว เพราะในแง่ของหลักนิติศาสตร์นั้น ท่านอิบนุตัยมียะฮฺ ยึดถือตาม สำนักคิดหัมบาลี แม้ว่าถาวรวินิจฉัยบางส่วนของท่านจะมีความแตกต่างกับนักวิชาการสำนักคิดฮัมบาลียุคแรก

แต่อย่างไรก็ตาม อะฮฺลุลหะดีษ ไม่ได้เจาะจงว่าจะต้องถือตามสำนักคิดหัมบาลีเท่านั้น เพราะบรรดาสาธุศิษย์ของอิบนุตัยมียะฮฺ อาทิเช่น ท่านอิบนุกะซีร์ (Ibn Kathir 1301-1373) ท่านซัมซุดดีน อัชชะฮะบี (Shams Al-Din Al-Dhahabi 1274-1348) ถือสำนักคิดซาฟีอี ท่านอิบนุ อะบิลอิซ (Ibn Abi Al-Izz 1331-1390) ถือตามสำนักคิดฮานาฟี ดังนั้นอะฮฺลุลหะดีษ จึงไม่ได้หมายถึงกลุ่มที่ไม่ยึดถือตามสำนักคิด (Ben Ali, 2019: 129)

ประเด็นที่สำคัญที่เกิดขึ้นในยุคของท่านอิบนุตัยมียะฮฺ ตรงกับยุคของ อัลมันโซร์ เกาะลาวัน อัชชอลิฮี (Al-Mansur Al-Salibi 1222-1290) สุลต่านแห่งรัฐมัมลุกบะหรี (Bahri Mamluks 1250-1382) ที่สืบเนื่องมาจากการรุกรานของพันธมิตรมองโกล ซึ่งเกาะลาวันต้องการสร้างความมั่นคงให้กับรัฐในด้านต่าง ๆ โดยในด้านกฎหมายกำชับให้มีการถือตาม สีมัซฮับอย่างเคร่งครัด ห้ามนักวิชาการทำการวินิจฉัยที่มีผลเป็นอื่นจากสี่สำนักคิดหลักในอิสลาม ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ส่งผลให้ท่านอิบนุตัยมียะฮฺถูกจำคุกในเวลาต่อมา (J. Draper, 2013)

รัฐมัมลุก ในอียิปต์มีระบบศาลที่เป็นเอกลักษณ์ด้วยการมี 4 ผู้พิพากษาจาก 4 สำนักคิดทางนิติศาสตร์อิสลาม โดยท่านอิบนุตัยมียะฮฺ ถูกท่านอะหมัด อิบนุ อุมร์ อัลมัคดิซีย ผู้พิพากษาประจำสำนักคิดหัมบาลี ตัดสินประหารชีวิตในข้อหา อัลบาฏีนะฮฺ อัลฆอริบะฮฺ อัลมัรดูอะฮฺ (Al-Batinah Al-Gharibah Al-Mardudah) และข้อที่หนักคือ นอกรีต เนื่องจากผลการวินิจฉัยแตกต่างจากทัศนวิชาการส่วนใหญ่ในยุคนี้ (Zargar, 2017: 83)

ดังนั้นแม้ว่าผลการวินิจฉัย และข้อกล่าวหาของท่านอิบนุตัยมียะฮฺ จะบ่งชี้ว่าท่านอิบนุตัยมียะฮฺนั้น ไม่ได้มีทัศนคติในบางประเด็นที่สอดคล้องกับนักวิชาการส่วนใหญ่ในยุคนี้ โดยเฉพาะนักวิชาการสำนักคิดหัมบาลีรุ่นก่อนหน้า แต่นักวิชาการสำนักคิดหัมบาลีรุ่นหลัง อาทิเช่น ท่านมุซา อิบนุ อะหมัด อัลหัจจาวี (Musa Ibn Ahmad Al-Hajjawi 1490-1560) และท่านมันโซร์ อัลบะฮูฏี (Mansur Al-Bahuti 1591-1641) มีความเห็นว่าท่านอิบนุตัยมียะฮฺยังคงวินิจฉัยตามกระบวนการของสำนักคิด หัมบาลี สืบเนื่องกับรูปแบบทางสังคมที่เปลี่ยนไปจนนำไปสู่ผลการ

วินิจฉัยที่แตกต่างจากนักวิชาการหัมบาลีท่านอื่น ๆ ซึ่งผลการวินิจฉัยของท่านอิบนุตุลุมัยยะฮฺเป็นที่นิยมในสังคมมุสลิม เนื่องจากสอดคล้องกับวิถีชีวิตของพวกเขาในยุคนั้น เช่น การหย่าสามตกหนึ่ง หรือการทำธุรกรรมต่าง ๆ

อับดุลหะกิม (Abdul Hakim Al-Matroudi, 2006) กล่าวว่า ภายหลังจากที่ท่านอิบนุตุลุมัยยะฮฺเสียชีวิต ในพริศพได้มีสตรีกว่า 15,000-16,000 คน บุรุษจำนวนถึง 200,000 คน เข้าร่วมแสดงความอาลัย คาเมรอน ซาร์การ์ (Zargar, 2017) กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้ท่านอิบนุตุลุมัยยะฮฺเป็นที่นิยมในสังคมมุสลิมยุคนั้นมี 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยแรกผลการวินิจฉัยสอดคล้องกับวิถีชีวิตมุสลิมในยุคนั้น ปัจจัยที่สองคือการต่อต้านพวกมองโกล และชี้ให้สังคมมุสลิม (รัฐมัมลุก) เห็นว่าแม้ว่าจักรวรรดิอิลข่านจะเข้ารับอิสลาม แต่พฤติกรรมของพวกเขาเหล่านั้นเลวร้ายยิ่งกว่ากลุ่มเคาะวาริจญ์ หรือแม้กระทั่งในกลุ่มนักวิชาการ ฉายานาม ชัยคุลอิสลาม (Shaykh Al-Islam) ในสำนักคิดหัมบาลีเดิมที่เป็นฉายานามที่ใช้เรียกท่านอิบนุกุตามะฮฺ ต่อมาท่านอัลหัจจาวีได้ใช้เรียกท่านอิบนุตุลุมัยยะฮฺด้วยเช่นกัน ซึ่งนักวิชาการสำนักคิดหัมบาลีต่างยอมรับในฉายานาม ชัยคุลอิสลามของอิบนุตุลุมัยยะฮฺ

ดังนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าแม้แนวคิดและการเคลื่อนไหวของท่านอิบนุหัมบัล และท่านอิบนุตุลุมัยยะฮฺจะมีความแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อย แต่ทั้งสองท่านยังคงยึดถือในวิถีของอะฮฺลุลหะดีษอย่างเคร่งครัด ดังนั้นแนวคิดของทั้งสองนั้นถือเป็นรากฐานที่สำคัญที่ไปสู่กลุ่มสะละฟียะห์ที่ ร็อบ เจ วิลเลียม (J. Williams, 2017) ได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวะฮาบี กลุ่มสะละฟียะห์ที่นิยมจารีต และกลุ่มสะละฟียะห์ร่วมสมัย

กลุ่มวะฮาบี

ในศตวรรษที่ 18 ท่านมุหัมมัด อิบนุ อับดุลวะฮาบ (Muhammad Ibn Abdul Wahhab 1703-1795) ได้ฟื้นฟูอิสลามตามแนวทางของท่านอะหมัด อิบนุหัมบาล และท่านอิบนุตุลุมัยยะฮฺ โดยเพิ่มเติมจากท่านอิบนุตุลุมัยยะฮฺในแง่ของการเรียกร้องให้มีการปฏิวัติ มีการตัดฟิรและเผชิญหน้ากับแนวคิดศูฟีที่ฝ่ายรัฐในขณะนั้นหนุนหลังอย่างตรงไปตรงมา กระทั่งกลุ่มวะฮาบีเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นหลังจากที่ท่านมุหัมมัด อิบนุ อับดุลวะฮาบได้เสียชีวิตลงใน

ค.ศ.1795 เริ่มจากการพิชิตเมืองเยรูซาเล็มจากเผ่าบเนียนคอลลิดในปีเดียวกัน เหตุการณ์สังหารหมู่กลุ่มชีอะห์ที่กัรบลาใน ค.ศ.1802 และเข้ายึดคัควันฮิยาซในปีถัดมา เนื่องจากการเป็นพันธมิตรกับอัสซะฮุดส่งผลให้กลุ่มวะฮาบีนั้นมีการเคลื่อนไหวที่ค่อนข้างเด็ดขาดเมื่อเทียบกับกลุ่มสะละฟียุกุ่มอื่น แม้ว่าแนวคิดบางส่วนจะถูกเพิ่มขึ้นและการเคลื่อนไหวจะมีความรุนแรง แต่แนวคิดของท่านอะหมัด อิบน์หัมบาล และท่านอิบนุตัยมียะฮฺ ก็ยังถือเป็นแม่แบบที่สำคัญของกลุ่มวะฮาบี (M. Zarabozo, 2005)

กลุ่มสะละฟียุ ร่วมสมัย

ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 เนื่องจากความอ่อนแอของสังคมมุสลิม การล่มสลายของอาณาจักรออตโตมาน และการตกอยู่ภายใต้อาณานิคมมหาอำนาจตะวันตก ส่งผลให้เกิดขบวนการปฏิรูปโดยเฉพาะในกลุ่มสะละฟียุ ที่ต้องมีการปรับตัว กลุ่มสะละฟียุกุ่มนี้แม้มีรากฐานเช่นเดียวกันกับกลุ่มวะฮาบีในแง่ของการเคลื่อนไหวทางการเมือง แต่มีหลายประเด็นในแง่ของแนวคิดที่มีความแตกต่าง อาทิเช่น ความจำเป็นในการเปิดประตูไปสู่การวินิจฉัยประเด็นปัญหาใหม่โดยปราศจากการยึดติดสำนักคิด การสร้างความเป็นปึกแผ่นร่วมกัน ยุติการตักฟีรระหว่างมุสลิม ใช้การสื่อสาร การเจรจา และช่องทางทางการเมือง ในการต่อสู้แทนการญิฮาด และการนำวิทยาการของตะวันตกมาประยุกต์ใช้ ซึ่งถือเป็นการปฏิรูปครั้งสำคัญทั้งภายในกลุ่มสะละฟียุ และสังคมมุสลิม ผู้มีบทบาทสำคัญในแนวคิดของกลุ่มสะละฟียุร่วมสมัยคือ ญะมาลุดดีน อัลอัฟฆอนี (Jamal Al-Din Al-Afghani 1839-1897) มุหัมมัด อับดุลหุ (Muhammad Abduh 1849-1905) กลุ่มสะละฟียุหิรอกียะฮ์ และกลุ่มสะละฟียุส่วนใหญ่ในอินเดีย (Hitchens, 2018)

กลุ่มสะละฟียุจารีตนิยม

ช่วงกลางศตวรรษที่ 20 ความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์อัสซะฮุดกับกลุ่มสะละฟียุแบบแน่นมากยิ่งขึ้น นักการศาสนาอย่างเช่นท่านอับดุลอะซีซ อิบน์บาช (Abd Aziz Ibn Baz 1910-1999) และท่านมุหัมมัด อิบน์อุซัยมีน (Muhammad Ibn Utaymeen 1925-2001) ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่แนวคิดสะละฟียุ และสร้างความมั่นคงให้กับราชวงศ์อัสซะฮุด โดยการรณรงค์ให้ “เชื่อฟังผู้นำ” งดเว้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง และด้วยค่าขบวนการที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคนั้น เช่นขบวนการภราดรภาพของท่านหะซัน อัลบันนา

ท่านมุหัมมัด อิบนูอะมาน อัลญามี (Muhammad Al-Jami 1931-1996) นักการศาสนาชาวเอธิโอเปีย ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกลุ่มสะละฟีย์จารีตนิยมอีกท่านหนึ่ง ท่านได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศซาอุดีอาระเบียในค.ศ.1970 เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยในเมืองมาดีนะฮ์ และเป็นอาจารย์ของท่านรอเบียะ อัลมัดคอลี ทั้งสองเป็นแม่แบบที่สำคัญของกลุ่มมัดคอลีในประเทศลิเบีย

แนวคิดของอัลญามีและมัดคอลี ถือเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของกลุ่มสะละฟีย์จารีตนิยม ท่านทั้งสองปฏิเสธการเมืองอย่างเด็ดขาด พร้อมกับมีท่าทีที่แข็งกร้าวต่อกลุ่มที่มีความเห็นไม่สอดคล้องกับท่าน โดยมีการตักฟิรต่อผู้ที่มีส่วนร่วมกับแนวทางอื่นจากอิสลามทั้งในแง่ของวิชาการ การเมือง และวิถีชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้ท่านมักวิพากษ์วิจารณ์และต่อต้าน ขบวนการภราดรภาพ กลุ่มญะมะฮะฮ์ ตับลิส หรือกระทั่งภายในกลุ่มสะละฟีย์ที่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นแนวคิดสะละฟีย์จารีตนิยม แม้จะปฏิเสธการเคลื่อนไหวที่รุนแรง หรือใช้ช่องทางการเมือง แต่แนวคิดมีการตักฟิรเช่นเดียวกับกลุ่มวะฮาบี และปฏิเสธสำนักคิดเช่นเดียวกับกลุ่มสะละฟีย์ร่วมสมัย (Hitchens, 2018)

ข้อสังเกตหนึ่งที่น่าสนใจคือมุมมองเกี่ยวกับนำหลักการอัลวาลาวัลบารอ (Al-Wala Wa-Al-Bara) มาใช้ในบริบทต่าง ๆ ของภายในกลุ่มสะละฟีย์ หลักการอัลวาลาวัลบารอ หมายถึง การแสดงจุดยืนของอิสลาม ซึ่งในแต่ละกลุ่มภายในกลุ่มสะละฟีย์มีมุมมองที่ความแตกต่างกัน และผู้วิจัยมองว่าเป็นความแตกต่างที่นำไปสู่ความขัดแย้งภายในกลุ่มของสะละฟีย์

อาร์ชแลน อะเหม็ด (Arslan Ahmed, 2020) ได้แบ่งมุมมองของสะละฟีย์ต่อหลักการอัลวาลาวัลบารอ ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

หลักศรัทธา (Creedal) ในด้านหลักศรัทธาหลักการอัลวาลาวัลบารอ ถือเป็นแก่นที่สำคัญของกลุ่มสะละฟีย์ ดังนั้นในด้านนี้กลุ่มสะละฟีย์มีความเห็นที่สอดคล้องกันนั่นคือการแสดงจุดยืนต่อหลักความเชื่อของบรรพชน ปฏิเสธสิ่งที่เป็นมลทินเพื่อให้ได้หลักศรัทธาที่บริสุทธิ์

สังคม (Social) ในด้านสังคมมีความเห็นที่แตกต่างกันภายในกลุ่มสะละฟีย์ เนื่องจากกลุ่มที่นำหลักการอัลวาลาวัลบารอมาใช้ในด้านนี้ มีความเห็นว่าการใช้ภาษา การแต่งกาย

และวัฒนธรรมที่เป็นของต่างศาสนิก ถือเป็นภัยคุกคามต่อความบริสุทธิ์ของอิสลาม การเป็นมิตรต่อศัตรูของพระเจ้าถือเป็นสิ่งอันตราย มุสลิมจึงต้องพยายามหลีกเลี่ยงการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของคนต่าง ศาสนิก หรือกระทั่งสวมใส่เสื้อผ้าและใช้ภาษาของพวกเขา

การเมือง (Political) ในด้านการเมืองสังคมมีความเห็นที่แตกต่างกันภายในกลุ่มสะละฟีย เนื่องจากกลุ่มที่นำหลักการอัลลาลาวัลบารออ มาใช้ในด้านนี้ มีความเห็นว่า ต้องมอบความจงรักภักดีต่อผู้นำมุสลิม ปฏิเสธระบอบการปกครองหรือแนวคิดตะวันตก เช่น ลัทธิชาตินิยม คอมมิวนิสต์ หรือกระทั่งประชาธิปไตย เป็นต้น

การญิฮาด (Jihad) ในด้านการญิฮาดมีความเห็นที่แตกต่างกันภายในกลุ่มสะละฟีย เนื่องจากกลุ่มที่นำหลักการอัลลาลาวัลบารออมาใช้ในด้านนี้ มีความเห็นว่าจะต้องทำสงครามกับทั้ง 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

- 1) ผู้นำมุสลิมที่ไม่ได้ปกครองประเทศด้วยกับบทบัญญัติของอิสลาม และล้มเหลวในการนำกฎหมายอิสลามมาเป็นรัฐธรรมนูญของประเทศ
- 2) กลุ่มมุสลิมที่เป็นพันธมิตรกับกลุ่มคนต่างศาสนิก
- 3) มุสลิมที่สนับสนุนฝ่ายตรงข้ามในการทำสงครามกับมุสลิม
- 4) กลุ่มที่สนับสนุนให้เกิดระบอบการปกครองอื่นจากอิสลาม

หลักการอัลลาลาวัลบารออทั้ง 4 ด้าน มีเพียงด้านหลักศรัทธา (Creedal) เท่านั้นที่แต่ละกลุ่มของสะละฟียมีความเห็นที่สอดคล้องกัน โดยในกลุ่มสะละฟียที่เป็นนักเคลื่อนไหว (Activist) มีความเห็นที่เรื่องการใช้หลักการอัลลาลาวัลบารออเพียงในด้านหลักศรัทธาเท่านั้น ส่วนด้านสังคม และการเมือง เป็นนักเคร่งครัด (Purist) ที่นิยมใช้หลักการอัลลาลาวัลบารออ ส่วนนักญิฮาด (Militant/Jihadi) นิยมใช้หลักการอัลลาลาวัลบารออเป็นหลัก

ส่วนแนวคิดของกลุ่มสะละฟียในเกาะยาวน้อยนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกับสถาบันนวัตวิ ผู้วิจัยได้นำการวิเคราะห์ของ จุลเติน อับดุลฮาลิม เกี่ยวกับแกนแนวคิดของสถาบันนวัตวิ (Julten Abdelhalim, 2012) ซึ่งประกอบด้วย

วัฒนธรรม (Cultural) เน้นการปฏิรูประบบการศึกษา และพัฒนากระบวนการทางความคิดให้เท่าทันกับยุคสมัย โดยต้องวางอยู่บนหลักการอิสลาม และสามารถผสมผสานกับวิทยาการร่วมสมัยได้

ปัญญา (Intellectual) การปฏิรูปการวินิจฉัย แนวคิด และการตีความในประเด็นทางศาสนาให้กลับไปสู่ตัวบทอัลกุรอานและอัลหะดีษ

สังคม (Social) คือการมีความอดทนอดกลั้นต่อความหลากหลายในสังคมทั้งในความแตกต่างด้านชนชั้นและแนวคิด เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นในสังคมมุสลิม

โยกินเดอ ซิกานด์ (Yogimder Sikand, 2004) กล่าวว่า การเคลื่อนไหวตามแนวคิดของท่านอบุลหะซัน อลันดีวีย นั้นแตกต่างกับ ท่านอบุลอะลาอัลเมาดูดี อย่างสิ้นเชิง แม้จะมีความเห็นที่สอดคล้องกันในแง่ของการสร้างรัฐอิสลาม การเคลื่อนไหวของท่านันดีวียนั้น ละทิ้งความรุนแรงในทุกรูปแบบ และจะต้องดำเนินการด้วยสันติวิธี อย่างเช่น การปฏิรูป (Islah) การปรึกษาหารือ (Mushawarat) และวิทย์ปัญญา (Hikmat)

กลุ่มสะละฟียในเกาะยาวน้อย ไม่ปรากฏชัดว่าเริ่มต้นเข้ามาตั้งแต่เมื่อไร เพราะครูโอบ ที่เป็นผู้ร่วมก่อตั้งมัสยิดเอียะยาอุซซุนนะฮฺ ก็ได้ไม่นิยมแนวคิดสะละฟีย เพราะเป็นลูกศิษย์รุ่นแรกคนหนึ่งของปะหลางแอ แต่ที่ปรากฏการฟื้นฟูอิสลามอย่างชัดเจนคือค.ศ. 2007 โดยอับดุลซอหมัด อุปมา หรือครูหมัด หรืออาบี สำเร็จการศึกษาจากสถาบันนัวะตุลอุลามาอ (Darul Uloom Nadwatul Ulama) เมืองลัคเนา รัฐอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย ตลอดจนจบปริญญาตรีและปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยรามก่าแหง ได้มองเห็นถึงความเสื่อมโทรมและความห่างเหินต่อหลักการอิสลามในสังคมเกาะยาวน้อย เนื่องจากเกาะยาวน้อยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ ตลอดจนอิทธิพลทางความคิดต่าง ๆ ที่ไหลบ่าเข้ามาจนส่งผลให้มุสลิมเกาะยาวน้อยเริ่มออกห่างจากหลักการศาสนาอิสลาม ดังนั้นครูหมัด จึงได้ร่วมก่อตั้ง “โรงเรียนศรัทธาธรรม” ซึ่งเป็นสถานศึกษาศาสนาในรูปแบบของมัดรอซะฮฺ โดยมีหลักสูตรสามัญด้วยเช่นกัน

พื้นฐานทางความคิดของกลุ่มสะละฟียในเกาะยวน้อย ถือเป็นกลุ่มสะละฟียที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากสถาบันอัลนัดวีย เนื่องจากผู้มีบทบาทสำคัญอย่างอาจารย์อับลุดซอหมัด อุปมานั้นสำเร็จการศึกษาจากสถาบันอัลนัดวีย และสามารถมองผ่านแกนแนวคิดของโรงเรียนศรัทธาธรรมนั้นมีโครงสร้างเช่นเดียวกันทั้งในแง่ของ วัฒนธรรม ปัญญา และสังคม โดยวิเคราะห์ผ่านคำจัดความเกี่ยวกับ หอพักวิทยปัญญา ที่มีการกำชับเกี่ยวกับความสะอาด การดำเนินชีวิตอยู่บนวิถีอิสลาม เช่นการท่องอัลกุรอาน การให้เกียรติระหว่างรุ่นพี่และรุ่นน้อง เป็นต้น และผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นความเห็นต่าง ๆ ระหว่างกลุ่มศุฟียและกลุ่มสะละฟีย ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 กล่าวว่า “สังคมมุสลิมและเยาวชนเกาะยวน้อยกำลังแย่ หากเราไม่แต่สร้างเงื่อนไข ตั้งแง่ หรือทะเลาะกันเองในหมู่ผู้รู้ สังคมมุสลิมก็ไม่สามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2563)

ผู้วิจัยสรุปว่า กลุ่มสะละฟียในเกาะยวน้อยนั้นมีพื้นฐานแนวคิดมาจากสถาบันอัลนัดวียที่เป็นกลุ่มสะละฟียร่วมสมัย ซึ่งปฏิเสธความรุนแรงอย่างเช่น การดักไฟ² หรือการญihadด้วยความรุนแรง และดำเนินการด้วยสันติวิธี อย่างเช่น การปฏิรูป การปรึกษาหารือ และวิทยปัญญาในการฟื้นฟูอิสลาม

2. ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเกาะยวน้อย

ผู้วิจัยได้สำรวจพื้นที่เกาะยวน้อย พร้อมกับสอบถามในเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปพบว่า ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการปรับตัวและการดำรงอัตลักษณ์ สนิท สมัครงการ (2538) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคม โดยเฉพาะการกระทำหรือพฤติกรรมทางสังคมที่สืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีต่อกัน ซึ่งความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีส่วนให้เกิดการปรับตัวและการดำรงอัตลักษณ์ในเกาะยวน้อยประกอบด้วย 4 ช่วงเวลา ได้แก่

2.1 ช่วงปะหลางแอกลับมารวมสร้างปอเนาะกับโต๊ะครูโกบ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งสำคัญในเกาะยวน้อย เกิดขึ้นหลังจากที่ปะหลางแอกสำเร็จการศึกษาและกลับมารวมมือกับโต๊ะครูโกบก่อตั้งปอเนาะสันตีสุข ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาที่ทำให้มุสลิมเกาะยวน้อยได้เข้าใจถึงคำสอนของอิสลามผ่านแนวคิดศุฟีย นอกจากนี้อิทธิพลของ

² การกล่าวหาว่า มุสลิม สูญเสียการศรัทธาในศาสนาอิสลาม

ปะหลางแอยังเป็นแรงดึงดูดให้มุสลิมที่อยู่ชายฝั่งอันดามันต่างเข้ามาศึกษาในรั้วปอเนาะสันติธรรม (Christopher M Joll 2014) กล่าวว่า อิทธิพลของปะหลางแอเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ ฎะฮ์รีเกาะฮะฮะมาดียะฮะ-บะดะวียะฮะฮะแพร่หลายตั้งแต่จังหวัดสงขลา จังหวัดภูเก็ต จนถึงตอนเหนือของจังหวัดระนอง และส่งผลให้ชุมชนเกาะยวน้อยกลายเป็นชุมชนมุสลิมที่เข้มแข็งโดยสามารถวิเคราะห์จากการที่ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5 กล่าวว่า เมื่อครั้งเกาะยวน้อยถึงฤดูแห่งแล้งมาก ทำนาไม่ได้ และข้าว ซึ่งถือเป็นอาหารหลักของคนที่นี่ก็เริ่มขาดแคลน ตอนนั้นผมกับพ่อเอาปลาไปแลกข้าวสารที่ทำเรือจังหวัดกระบี่ เป็นอย่างนั้นอยู่สักพัก กระทั่งปะหลางแอประกาศให้รวมตัวกันละหมาดที่ปอเนาะสันติสุข แต่ด้วยชาวบ้านไปกันจำนวนมาก ตอนนั้นผมจำได้ว่า คนมากันเยอะมากจนกระทั่งต้องไปละหมาดในทุ่งนา และทุกคนก็ตามกันไปละหมาดขอฝนที่ทุ่งนา (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2564)

ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวถือเป็นกระบวนการสร้างชุมชนมุสลิมในเกาะยวน้อยอย่างแท้จริง โดยมีปอเนาะสันติสุขเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้าน คำสอนของปะหลางที่ปรากฏอย่างเด่นชัด นั่นคือการเคร่งครัดในการปฏิบัติศาสนกิจและส่งเสริมให้ชาวบ้านมีศีลธรรมที่ดีงาม มีความซื่อตรง หลีกเลี่ยงการพฤติกรรมที่ส่อไปในทางอื้ออวด ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นการแต่งกายของผู้อาวุโสในเกาะยวน้อยที่มีการแต่งตัวที่มีลักษณะเดียวกันเวลาใช้ชีวิตอยู่ที่บ้าน นั่นคือการใส่โสร่งโดยพับชายผ้าค่อนข้างหนาไว้เหนือสะดือ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปหลังปะหลางแอกลับมาก่อตั้งปอเนาะ ส่วนในด้านพิธีกรรมก็มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง โดยทุกพิธีกรรมผ่านการวินิจฉัยของปะหลางแอเป็นหลัก ซึ่งมีการผ่อนปรนละหมาดวันศุกร์เป็นละหมาดซุหรี การขบร็องตีเกีย การต้องขลิบอวัยวะเพศซ้ำเมื่อมาเรียนที่ปอเนาะสันติสุข การละหมาดสี่สิบ การใช้วิธีการนับคำแรมกำหนดวันสำคัญทางศาสนา การอาชานและการอ่านอัลกุรอานแบบไม่มีทำนอง และประการที่สำคัญคือช่วงเวลานี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของกลุ่มศูฟิยะในเกาะยวน้อย

2.2 ช่วงที่กลุ่มญะมาอะฮฺ ตับลีซ เข้ามาในเกาะยวน้อย

กลุ่มญะมาอะฮฺ ตับลีซ เข้ามาสู่เกาะยวน้อยในค.ศ.1983 โดยรอห์มาน เจ๊ะมะ หรืออา มีร์เต๊ะ ซึ่งได้นำญะมาอะฮฺ ตับลีซจากจังหวัดสตูล เดินทางเข้ามาในชุมชนบ้านท่าเขาประมาณ 3 วัน โดยใช้มัสยิดบ้านท่าเขาเป็นศูนย์กลางในการเคลื่อนไหว และการเดินทางพบปะชาวบ้าน ทุกระดับชั้นของสังคม พร้อมเชิญชวนให้มุสลิมในพื้นที่เข้าร่วมละหมาดที่มีสยิดและฟังเทศนา จากกลุ่มพวกเขา จนกระทั่งอา มีร์สุลัยห์หมาน หรือตะวะฮ์ค้อ ซึ่งเป็นคนในพื้นที่รับช่วงต่อโดยเชิญชวนชาวบ้านในชุมชนและได้ขยายออกไปสู่เกาะยาวใหญ่ในเวลาต่อมา

แต่ช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้เกิดการตอบโต้จากชาวบ้านพื้นที่ โดยการวิพากษ์วิจารณ์และแสดงออกถึงการไม่ยอมรับในวิถีปฏิบัติบางประการของกลุ่มญะมาอะฮฺ ตับลีซที่ขัดต่อบรรทัดฐานของชุมชนที่นิยมคำสอนของปะหลางแอ ผู้วิจัยมองว่า ช่วงเวลาดังกล่าวนอกจากจะเป็นการก่อตัวของกลุ่มญะมาอะฮฺ ตับลีซแล้ว ยังถือเป็นความขัดแย้งทางศาสนาครั้งแรกที่เกิดขึ้นในชุมชนเกาะยวน้อยระหว่างกลุ่มที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดศูฟิเยียมเหมือนกัน

2.3 ช่วงที่ปะหลางแอเสียชีวิต ความทับซ้อนระหว่างแนวคิดศูฟิเยียม และการแทรกซึมของแนวคิดสะละฟิเยียม จารีตนิยม

แม้ว่าปะหลางได้เสียชีวิตใน ค.ศ. 1986 แต่หลังจากนั้นความนิยมทั้งในส่วน of คำสอน และตัวตนของปะหลางแอยังคงแพร่หลายในหมู่ชาวบ้านทั้งในเกาะยวน้อยและพื้นที่ใกล้เคียง โดยเฉพาะในกลุ่มลูกศิษย์และกลุ่มศูฟิเยียมอื่น ๆ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ช่องว่างระหว่างตัวผู้สอนและผู้เรียน ตลอดจนความทับซ้อนของคำสอน นำไปสู่ความคลาดเคลื่อนของคำสอนที่แท้จริงของปะหลางแอ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความถี่ลับ อย่างเช่นในกรณีของการตั้งขวดน้ำไว้ที่สุสานของปะหลางแอ ถือเป็นพิธีกรรมที่ไม่สอดคล้องกับคำสอนในยุคของปะหลางแอและปอเนาะสันติสุขในปัจจุบันก็ไม่ได้มีพิธีกรรมดังกล่าว ซึ่งในกรณีของช่องว่างระหว่างตัวผู้สอนและผู้เรียน เกิดจากการที่ตัวผู้สอนคือ ปะหลางแอ เสียชีวิตไปแล้ว หรือเกิดจากการที่ผู้เรียนไม่ได้ผ่านการชี้แนะจากผู้สอนโดยตรง ส่วนความทับซ้อนระหว่างแนวคิดนั้นคืออิทธิพลของกลุ่มผ้าเขียวที่เดิมที่ได้รับความนิยมอยู่แล้วในจังหวัดกระบี่ ต่อเมื่อปะหลางแอเสียชีวิต จึงเป็นเรื่องง่ายที่จะเกิดการผสมผสาน เนื่องจากเป็นแนวคิดศูฟิเยียมเช่นเดียวกัน แม้ว่าจะมีความแตกต่างในรายละเอียดตามที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้ในองค์ประกอบที่สอง

วัน สุลัยมาน วัน ซิดดีก (Wan Sulaiman Wan Siddik 1872-1935) นักวิชาการกลุ่มศูฟิยที่โด่งดังในประเทศมาเลเซีย ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นในกลุ่มศูฟิยคือการแบ่งแยกระหว่าง กฎหมายอิสลาม (Shariah) และจิตวิญญาณ (Haqiqah) ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจว่า กฎหมายอิสลาม คือเปลือกนอก และจิตวิญญาณคือ แก่น ก่อให้เกิดการลดทอนความสำคัญของกฎหมายอิสลาม มุ่งเน้นแต่จิตวิญญาณ โดยการละทิ้ง ละเมิด หรือเบี่ยงเบนในแง่ของกฎหมายอิสลาม ดังเช่น กลุ่มอีบาฮะฮ (Al-Ibahah) กลุ่มมุลหิดะฮ (Mulhidah) และกลุ่มบะฏินียะฮ (Batiniyah) (Mahyuddin, 2013)

อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดการผสมผสานระหว่างคำสอนของปะหลางแอะและแนวคิดของกลุ่มฝ้าเซียว ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เริ่มเกิดขึ้นเมื่อมุสลิมจากในพื้นที่เองและพื้นที่อื่นต่างมุ่งไปที่เรื่องอภินิหารหรือที่เรียกว่า กะรอมัต (Karamat) และสิ่งที่ถูกเรียกว่า อิลฮาม (Ilham) จนกระทั่งแก่นคำสอนของปะหลางแอะถูกลดความสำคัญไป ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า หลังจากการเสียชีวิตของปะหลางแอะมีการยกระดับความสำคัญของจิตวิญญาณมากขึ้น เพื่อเป้าหมายคือ ความกะรอมัต และได้รับการอิลฮาม ซึ่งมีปัจจัยเดียวกันกับที่วัน สุลัยมาน วัน ซิดดีก ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ข้างต้น

แต่ในขณะเดียวกันความเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มมุสลิมเกาะยาวน้อยบางส่วนที่เคยนิยมแนวคิดปะหลางแอะ หันไปรับอิทธิพลบางส่วนจากการฟื้นฟูอิสลามของอะห์มัด วะฮาบ ที่เริ่มกระจายตัวเข้าสู่จังหวัดพังงา โดยพยายามมุ่งเน้นไปในเรื่องของอัลกุรอานและอัลหะดีษ แต่ยังคงไว้ซึ่งรากฐานของศีลธรรมตามคำสอนของปะหลางแอะ ทั้งนี้ในช่วงแรกมีความขัดแย้งในประเด็นเรื่องการเฝ้าสุสาน แต่ถือเป็นความขัดแย้งในระยะสั้นเท่านั้น

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงดังกล่าวถือเป็นช่วงที่สำคัญ เพราะนอกจากเป็นช่วงเวลาทีเกาะยาวน้อยสูญเสียปะหลางแอะแล้ว ยังมีการรับอิทธิพลทางความคิดจากพื้นที่อื่น นั่นคือ กลุ่มฝ้าเซียวและกลุ่มสะละฟิย จารีตนิยม ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่งผลให้บรรทัดฐานทางสังคมมุสลิมเกาะยาวน้อยมีความหลากหลายมากขึ้น

2.4 ช่วงที่เกาะยวน้อยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแนวคิดสะละฟีย์ร่วมสมัยเข้ามามีบทบาทในเกาะยวน้อย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมช่วงเวลาที่ยี่ 4 เมื่อเกาะยวน้อยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เนื่องจากเกาะยวน้อย มีลักษณะพื้นที่ที่เป็นเกาะอยู่ตรงกลางระหว่างน่านน้ำของ 3 จังหวัด คือ จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดกระบี่ ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลของเกาะยวน้อยย่อมที่จะต้องเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงโด่งดังทั้งในระดับประเทศและระดับโลกของทั้ง 3 จังหวัดที่ตั้งอยู่ล้อมรอบอำเภอเกาะยว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแง่ของอาชีพ และสถานบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหารไทย และแหล่งบันเทิงยามค่ำคืน เป็นต้น (นวพันธ์ นาคบรรพ์, 2550)

ทั้งนี้ด้วยความเปลี่ยนแปลงช่วงเวลานี้ส่งผลกระทบต่อมุสลิมเกาะยวน้อยรุ่นหลังที่เริ่มลดความสำคัญเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม รวมถึงผู้ประกอบการเริ่มตระหนักถึงการประกอบอาชีพในอนาคตของบุตรหลานมากขึ้น เยาวชนส่วนใหญ่เกาะยวน้อยต่างออกไปศึกษาในโรงเรียนต่างพื้นที่โดยเฉพาะในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งส่วนหนึ่งจากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้อับดุลซอมัด อูปูมา หรือครูหมัด หรืออาบี ที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันนวัตะตุลอุลามาอ (Darul Uloom Nadwatul Ulama) เมืองลัคเนา รัฐอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย ตลอดจนจบปริญญาตรีและปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงได้มองเห็นถึงความเสื่อมโทรมและความห่างเหินต่อหลักการอิสลามในสังคมเกาะยวน้อย เนื่องจากเกาะยวน้อยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ ตลอดจนอิทธิพลทางความคิดต่าง ๆ ที่ไหลบ่าเข้ามาจนส่งผลให้มุสลิมเกาะยวน้อยเริ่มออกห่างจากหลักการศาสนาอิสลาม ดังนั้นครูหมัด จึงได้ร่วมก่อตั้ง “โรงเรียนศรัทธาธรรม” ในค.ศ.2007 เป็นสถานศึกษาศาสนาในรูปแบบของมัธยมศึกษา โดยมีหลักสูตรสามัญด้วยเช่นกัน เพื่อเป็นทางเลือกให้กับเยาวชนเกาะยวน้อย

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อมุสลิมเกาะยวน้อยเป็นอย่างมากในแง่ของการดำรงอัตลักษณ์คำสอนอิสลาม โดยเฉพาะในกลุ่มของเยาวชนที่เริ่มลดทอนความสำคัญของคำสอนอิสลาม แต่อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดโรงเรียนศรัทธาธรรมที่ถือเป็นสถานศึกษาทางศาสนาที่มีรูปแบบแตกต่างออกไปจากปอเนาะสันติสุขกลายเป็นทางเลือกใหม่ให้ชุมชนมุสลิมเกาะยวน้อย

3. การปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มแนวคิด

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้ง 4 ช่วงเวลา ก่อให้เกิดกลุ่มแนวคิดทั้ง 3 กลุ่ม รวมถึงกลุ่มชาวบ้านบางส่วน ซึ่งในแต่ละกลุ่มมีการปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ทั้งในแง่ของแต่ละกลุ่มและภาพรวมของทั้งหมดของมุสลิมในเกาะยาวน้อย

3.1 การปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มศูฟียจากปอนะฮ์สันติสุข บาบอ अबดุลกุดุซ กล่าวว่า “การที่ยังเปิดสอนในระบบแบบดั้งเดิม เพราะเป็นคำสั่งเสียของปะหลางแอผู้ก่อตั้งปอนะฮ์ ส่วนตัวมองว่าการเรียนการสอนแบบนี้สามารถส่งเสริมศีลธรรม และขัดเกลามารยาทได้อย่างลึกซึ้ง ตลอดจนเป็นช่องทางให้กับครอบครัวที่ไม่มีความสามารถหรือกำลังมากพอที่จะส่งบุตรไปเรียน เพราะเดียวค่าเทอม ค่าใช้จ่ายใช้มันสูง และการเปิดสถานศึกษาแบบยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เข้ามาเรียนพร้อมกับได้ปฏิบัติศาสนกิจ” (بابอ अबดุลกุดุซ, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2564)

ดังนั้นจากข้อมูลการสัมภาษณ์ปรากฏว่า กลุ่มศูฟีย จากปอนะฮ์สันติสุข ถือเป็นกลุ่มที่ธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มไว้ได้อย่างเหนียวแน่น แม้ว่าจะมีกลุ่มผ้าเขียวที่มีแนวคิดที่ทับซ้อน หรือกลุ่มสะละฟียเข้ามาในเกาะยาวน้อย แต่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อในแง่ของการที่จะต้องปรับตัวของกลุ่มศูฟีย จากปอนะฮ์สันติสุข แต่ในขณะเดียวกันผู้วิจัยมองว่า กลุ่มศูฟีย จากปอนะฮ์สันติสุข มีการปรับตัวช่วงที่ปะหลางแอเสียชีวิต เพราะปะหลางแอ เป็นผู้ที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อทุกกลุ่มที่อยู่ในเกาะยาวน้อย ซึ่งเป็นเรื่องค่อนข้างยากที่จะนำใครมาทดแทนโดยไม่มีการปรับตัว ส่วนการปรับตัวของกลุ่มศูฟีย จากปอนะฮ์สันติสุข หลังจากปะหลางเสียชีวิตคือการที่มุ่งเน้นในการจัดกิจกรรมทางศาสนาที่ปะหลางแอสั่งเสียไว้ และมีการปรับตัวในเรื่องหนังสือที่ใช้สอน โดยใช้หนังสืออาหรับเพียงอย่างเดียว ไม่ได้ใช้หนังสือมลายูยาวีร์วมเหมือนสมัยปะหลางแอยังมีชีวิตอยู่

3.2 การปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มญะมะอะฮ์ ตับลีซ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 กล่าวว่า “การรวมตัวหรือจะจัดส่งกลุ่มครูจะต้องเดินทางไปเกาะยาวใหญ่ ส่วนกิจวัตรที่เป็น

อัตลักษณ์ของกลุ่ม เช่น การเดินกัศ การบะยานหลังละหมาด หรือการรวมตัว เป็นต้น ไม่สามารถทำได้ เราจึงต้องปรับตัวโดยการงดกิจกรรมเหล่านั้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2564)

ดังนั้นจากข้อมูลการสัมภาษณ์ ปรากฏว่า กลุ่มญะมะอะฮฺ ตับลีซในเกาะยวน้อยเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตั้งแต่ช่วงที่ 2 ซึ่งการที่ไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในพื้นที่ส่งผลให้การดำเนินงานต่าง ๆ ต้องจำกัดอยู่ในบริเวณมัสยิดบ้านท่าเขา และเป็นเรื่องยากที่กลุ่มญะมะอะฮฺ ตับลีซจะธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มในพื้นที่

3.3 การปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มสะละฟีย ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 กล่าวว่า ยอมรับว่ามีการกระทบกระทั่งกันบ้างในรุ่นอาวุโส หรือแม้กระทั่งการที่โรงเรียนส่งเสริมภาษาอังกฤษ ก็มีผู้อาวุโสไม่เห็นด้วย แต่ก็แค่ช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น โดยปัจจุบันตนไม่ได้มีปัญหาหรือความขัดแย้งใด ๆ กับใครหรือกลุ่มใด (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2564)

ดังนั้นจากข้อมูลการสัมภาษณ์ ปรากฏว่า รากฐานที่สำคัญของกลุ่มสะละฟียในเกาะยวน้อยคือการมีศีลธรรม หรือตะเซาฟูฟ เนื่องจากกลุ่มสะละฟียส่วนหนึ่งเป็นศิษย์ของปะหลางแอ และอีกบางส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากการฟื้นฟูอิสลามของอะหมัด วะฮาบ โดยในช่วงเปลี่ยนแปลงทางสังคมช่วงที่ 3 ได้มีการแยกมัสยิด และมีความขัดแย้งกับมุสลิมส่วนใหญ่เล็กน้อยในประเด็นการเฝ้าสุสาน แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมช่วงที่ 4 กลุ่มสะละฟียได้ก่อตั้งสถานศึกษา โดยการปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับยุคสมัยและตั้งอยู่บนฐานของการมีศีลธรรมที่ดึงมา การปรับตัวดังกล่าวไม่เพียงแต่ยกระดับกลุ่มสะละฟียให้เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมกับชุมชนเท่านั้น แต่ยังป้องกันความขัดแย้งที่อาจจะเกิดในประเด็นที่มีการยึดทัศนะนักวิชาการที่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

ประเด็นแรก กลุ่มแนวคิดอิสลามทั้ง 3 กลุ่ม ในเกาะยวน้อยถือเป็นเครือข่ายท้องถิ่น (Local Networks) โดยการที่คนดั้งเดิมในพื้นที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญ และไม่ได้มีการเชื่อมโยงโดยตรงกับการฟื้นฟูอิสลามในพื้นที่ใกล้เคียง เว้นแต่กลุ่มญะมะอะฮฺ ตับลีซที่มีความเชื่อมโยงกับการฟื้นฟูอิสลามจากกลุ่มญะมะอะฮฺ ตับลีซ จังหวัดสตูล โดยกลุ่มศูฟียจากปอนเนาะสันติสุข นอกจากจะเน้นในเรื่องศีลธรรม และจิตวิญญาณแล้ว ยังมีความเคร่งครัดในสำนักคิดนิติศาสตร์

อิสลามของชาพีอีย ส่วนกลุ่มสะละฟีย มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ในแง่ของการมุ่งเน้นในด้าน ศีลธรรมและจิตวิญญาณ ตลอดจนมีการประยุกต์ใช้วิทยาการร่วมสมัย โดยการที่พื้นฟูอิสลาม ผ่านเครือข่ายท้องถิ่นสามารถลดการปะทะและถูกยอมรับในพื้นที่ค่อนข้างง่ายกว่า การฟื้นฟู อิสลามผ่านกระแสกลุ่มมุสลิมข้ามชาติ (Transnational Islam) ตามที่ปรากฏในรายงานวิจัย หัวข้อ Local Networks and Transnational Islam in Thailand (with emphasis on the southernmost provinces)

ประเด็นที่สอง ความเคร่งครัดในนิติศาสตร์อิสลามของกลุ่มศูฟี การที่กลุ่มศูฟีจาก ปอเนาะสันติสุขวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มญะมะอะฮฺ ตับลีฆ และการแทรกซึมของกลุ่มผ้าเขียวใน ระดับปัจเจกของมุสลิมเกาะยาวน้อย ถือเป็นช่วงที่เคยเกิดขึ้นในยุคสมัยเริ่มต้นของกลุ่มศูฟี ซึ่ง สอดคล้องกับเอกสาร Special Feature "The Vicissitudes of the Sufi Movement in Society: Past and Present" Towards a Dynamic View of Sufism and Saint Veneration in Islam: An Anthropological Approach และเป็นปัญหาที่เคยเกิดขึ้นใน กลุ่มศูฟี ประเทศมาเลเซีย ที่ปรากฏในเอกสาร The Relationship Between the Sharicah, Tariqah, Haqiqah and Macrifah by Wan Sulaiman b Wan Siddik , a 19th Malay Sufi Scholar in the Malay world แต่ผู้วิจัยมองว่า ความเคร่งครัดในสำนักคิดชาพีอีย ของกลุ่มศูฟีจากปอเนาะสันติสุข ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มญะ มะอะฮฺ ตับลีฆ และเกิดการลดหย่อนทางนิติศาสตร์อิสลามซึ่งนำไปสู่การแทรกซึมของแนวคิด ทางจิตวิญญาณที่ใกล้เคียงกันอย่างกลุ่มผ้าเขียว

ประเด็นที่สาม ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของเกาะยาว น้อยสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization) เป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายการปรับตัว เข้าสู่ยุคใหม่ หรือการเปลี่ยนแปลงแบบตะวันตก ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวเป็นกระแสหลักของการ พัฒนาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ถือได้ว่าภาวะทันสมัยเป็นรูปแบบหนึ่งของการ พัฒนา และเป็นสังคมพยายามจะรักษาและคงไว้ซึ่งสิ่งที่ดั้งเดิมและเป็นเอกลักษณ์ของตน ใน สังคมเอเชียแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะทันสมัยแต่ยังคงรักษาสถาณภาพเดิมบางอย่างไว้

ได้แก่ 1) การรักษามนุษยสัมพันธ์และความกลมกลืนทางสังคม ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการยึดมั่น ศาสนา 2) ความเคารพต่ออำนาจหน้าที่และเอกลักษณ์ที่เข้มแข็งของสถาบันที่สำคัญ 3) ความ ยั่งยืนแห่งของพลเมือง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ช่วงเวลาของเกาะยาวน้อยเกิดขึ้น หลังจกสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในแต่ละช่วงเวลายังคงมีการรักษาสถานภาพเดิม โดยมุสลิม เกาะยาวน้อยยังคงยึดหลักความเป็นภราดรภาพที่หนักแน่น และทุกแนวคิดแม้จะมีความ แตกต่างกัน แต่ยังคงให้ความเคารพต่อปอเนาะสันติสุขที่ถือเป็นสถาบันที่สำคัญของพื้นที่ นอกจากนี้ชาวบ้านในพื้นที่เกาะยาวน้อยต่างพยายามสร้างอาชีพให้เกิดรายได้จากหลาย ๆ ด้าน

ประเด็นที่สี่ การปรับตัวและการธำรงอัตลักษณ์ การปรับตัวของมุสลิมเกาะยาวน้อย เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ช่วงเวลา ซึ่งพบว่า ในด้านชาติพันธุ์ ทุกชาติพันธุ์มีการ ปรับตัวตามสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับแนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม Kim (1995, อ้างถึง ในธานิชฐ์ กองแก้ว, 2544) เนื่องจากปัจจุบันไม่พบว่ามีชาติพันธุ์ใดที่สามารถธำรงอัตลักษณ์ ของตนเองไว้ได้ ส่วนในด้านกลุ่มแนวคิดมีการปรับตัวที่สอดคล้องกับแนวคิด Kim (1995, อ้าง ถึงในธานิชฐ์ กองแก้ว, 2544) ในกลุ่มญะมะอะฮฺ ดับลีฮฺ เนื่องจากการถูกวิพากษ์วิจารณ์จาก กลุ่มศูฟิย จากสถาบันปอเนาะสันติสุข และไม่ถูกตอบรับจากชาวบ้านในพื้นที่จนต้องมีการ ปรับตัวในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และการปรับตัวของกลุ่มสะละฟิย เกิดจากความขัดแย้งใน ประเด็นปลีกย่อยและการที่เกาะยาวน้อยกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวจนนำไปสู่การปรับตัวใน การฟื้นฟูอิสลาม และในส่วนของมีการปรับตัวของกลุ่มศูฟิย จากปอเนาะสันติสุข พบว่า ไม่ สอดคล้องกับแนวคิด Kim (1995, อ้างถึงในธานิชฐ์ กองแก้ว, 2544) เนื่องจากการปรับตัว ที่เกิดจากการสูญเสียผู้ที่มีอิทธิพลทางความคิดในเกาะยาวน้อย จนต้องหันกลับไปมุ่งเน้นในการ จัดกิจกรรมทางศาสนาที่ปะหลางแอสั่งเสียไว้ และมีการปรับตัวในเรื่องหนังสือที่ใช้สอน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

เกาะยาวน้อย ถือเป็นสังคมที่มีพื้นฐานทางศาสนาที่เข้มแข็ง เนื่องจากเป็นสถานที่ที่มี สถานศึกษาปอเนาะ มุสลิมเกาะยาวน้อยปฏิบัติตามคำสอนและการวินิจฉัยของปะหลางแอ อย่างเคร่งครัด เช่นการกำหนดวันสำคัญทางศาสนา แต่เมื่อสังคมภายนอกรู้จักเกาะยาวน้อย มากขึ้น ระบบคมนาคมดีขึ้น มุสลิมเกาะยาวน้อยเริ่มรับแนวคิดต่าง ๆ เข้ามา เช่น แนวคิดญะ

มะอะฮฺ ตับลีหม และแนวคิดสะละฟีย และการเสียชีวิตของปะหลางแอเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้แนวคิดของกลุ่มผ้าเขียวเข้ามาภายในเกาะยวน้อย ทำให้อดีตลูกศิษย์ของปะหลางแอบางคน ทั้งที่อยู่ภายในเกาะยวน้อย และที่โยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานบริเวณใกล้เคียง มักจะมีพิธีกรรมที่แตกต่างออกไป เช่นการวางน้ำไว้ที่สุสาน ตลอดจนการที่แอบอ้างว่าได้รับดูอา หรืออามาลพิเศษจากปะหลางแอ

ต่อมาในช่วงการเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 4 มุสลิมเกาะยวน้อย จำต้องปรับตัวในแง่ของการประกอบอาชีพ โดยส่วนใหญ่จะหันประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลให้เกิดความห่างเหินต่อคำสอนของอิสลาม โดยเฉพาะในกลุ่มของเยาวชนที่เริ่มลดทอนความสำคัญของคำสอนอิสลาม ผู้ปกครองเองเริ่มตระหนักถึงการประกอบอาชีพในอนาคตของบุตรหลานมากขึ้น เยาวชนส่วนใหญ่เกาะยวน้อยต่างออกไปศึกษาในโรงเรียนต่างพื้นที่เช่น จังหวัดภูเก็ต หรือกรุงเทพมหานคร แต่อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดโรงเรียนศรัทธาธรรมที่ถือเป็นสถานศึกษาทางศาสนาที่มีรูปแบบแตกต่างออกไปจากปอเนาะสันติสุขกลายเป็นทางเลือกใหม่ให้ชุมชนมุสลิมเกาะยวน้อย

เอกสารอ้างอิง

กศน.ตำบลเกาะยวน้อย. (ม.ป.ป.). โครงการบ้านหนังสืออัจฉริยะ. เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน

2564 จาก <https://sites.google.com/site/phangngateam/home/smys-kul-di>

คณะนักศึกษาวิทยาลัยชุมชน. (ม.ป.ป.). วัฒนธรรมท้องถิ่นเกาะยว. คณะนักศึกษาวิทยาลัย

ชุมชน หน่วยจัดโรงเรียนเกาะยววิทยา สาขาวิชาบริหารธุรกิจ โปรแกรมอุตสาหกรรม
การท่องเที่ยว. วิทยาลัยชุมชน.

ดะวะฮฺ หรือกลุ่มญะมะอะฮฺ ตับลีหม. (21 ต.ค. 2563, 21 เม.ย. 2564). (ธนโชติ ประหยัดทรัพย์,
สัมภาษณ์)

ดะวะฮฺ หรือกลุ่มญะมะอะฮฺ ตับลีหม. (21 เม.ย. 2564). (ธนโชติ ประหยัดทรัพย์, สัมภาษณ์)

- ทยา เตชะเสน. (2558). การศึกษาและอนุรักษ์“เพลงดีเกีย” ในวัฒนธรรมชาวมุสลิม ตำบล
เกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา. พังงา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม.
- ธานีษฐ์ กองแก้ว. (2544). การสื่อสารและการปรับตัวของอาจารย์ต่างชาติในมหาวิทยาลัยไทย.
ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- นพพันธ์ นาคบรรพ์. (2550). แผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะยาว
น้อยจังหวัดพังงา. ใน วิทยานิพนธ์สาขาวิชาวางแผนชุมชน ภาควิชาการวางแผนภาค
และเมืองคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- بابอ अबดุลگدوخ. (22 ต.ค. 2563, 19 เม.ย. 2564). (ธนโชติ ประหยัดทรัพย์, สัมภาษณ์)
- มะซาการี อาแด. (2543). แนวคิดเชิงซูฟีของกลุ่มตะวะฮ์ฮ์ดัลอิสลาม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของ
ไทย. ใน วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาโท สาขาอิสลามศึกษา.
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สนิท สมัครการ (2538). วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับการศึกษาสังคมไทย.
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สะละฟีย์. (20 ต.ค. 2563, 20 เม.ย. 2564). (ธนโชติ ประหยัดทรัพย์, สัมภาษณ์)
_____. (20 เม.ย. 2564). (ธนโชติ ประหยัดทรัพย์, สัมภาษณ์)
- สุภางค์ จันทวานิช. (2547). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 6).
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Abdelhalim, J. (2012). Spaces for Jihad: Indian Muslims and Conceptions of
Citizenship. Fakultät für Wirtschafts- und Sozialwissenschaften, Ruprecht
Karls Heidelberg University.
- Ahmed, A. (2020). Salafising Barelwiyat: Salafi Doctrine of Al Wala'Wal Bara and
TLP Politics in Pakistan. Journal of Research in Humanities, 56(2), 139-164.
- Al-Matroudi, Abdul Hakim I. (2006). The Hanbali School of Law and Ibn
Taymiyyah. New York: Routledge Publishing.

- Ali, M. B. (2019). Al-Wala' Wal Bara' in Wahhabism: From A Tool to Fight Shirk to Takfir of Muslim Leaders. *Journal of Islamic Studies and Culture*, 7(1), 28-43.
- Draper, T. J. (2013). *Ibn Taymiyyah: The Struggles of a Mujtahid under the Bahri Mamluk Sultans*. The Graduate School in Partial Fulfillment of The Requirements for The Degree Master of Arts Department of History, Ball State University Muncie, Indiana.
- Hitchens, A. (2018). *SALAFISM in AMERICA History, Evolution, Radicalization*. n.d.: Program on Extremism The George Washington University.
- Joll, C. M. (2010). Religion and Conflict in South Thailand: Beyond. *Contemporary Southeast Asia*. 258-279.
- _____. (2014 a). Thailand's Sufi Networks: New Perspectives on Islamic Diversity and Muslim Marginality. Conference: Transforming Societies: Contestations and Convergences in Asia and the Pacific at: Chiang Mai University.
- _____. (2014 b). *The Transmission of Sufi Tariqa in Thailand*. Centre for Ethnic Studies and Development (CESD) Chiang Mai University.
- Liow, J. C. (2009). *Local Networks and Transnational Islam in Thailand (with emphasis on the southernmost provinces)*. the national bureau of Asian research nbr project report.
- Mahyuddin, M. K. (2013). The Relationship Between the Shariah, Tariqah, Haqiqah and Ma rifah by Wan Sulaiman b Wan Siddik, a 19th Malay Sufi Scholar in the Malay world. *Journal of Islamic Studies and Culture*, 1(1), 01-11.
- Mirgaleev, I.M. (2016). The Islamization of the Golden Horde: New Data. *Golden Horde Review*, 1, 89–101.

- Nahas, G.G. (1982). Hashish in Islam 9th to 18th century. *Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 58(9), 814–831.
- Sasakul, C. (2019). *Sufism in Thailand: A study of impact on The Thai Muslims*. A thesis submitted for the award of the degree of Doctor of Philosophy in Islamic Studies at Aligarh Muslim University.
- Sikand, Y. (2004). *Islam, Caste and Dalit-Muslim Relations in India*. New Delhi: Global Media Publications.
- Tonaga Y. (2006). Sufism in the Past and Present: Based on the Three-axis Framework of Sufism. *Annals of Japan Association for Middle East Studies*, 21(2), 7–21.
- Williams, Rob J. (2017). *Salafism, Wahhabism, and the Definition of Sunni Islam*. Honors Program: Student Scholarship & Creative Works.
- Zarabozo, J. A.M. (2005). *The Life, Teachings and Influence of Muhammad ibn Abdul-Wahhaab*. Riyadh: The Ministry of Islamic Affairs, Endowments, Dawah and Guidance The Kingdom of Saudi Arabia.
- Zargar, C. (2017). Origins of Wahhabism from Hanbali Fiqh. *UCLA Journal of Islamic and Near Eastern Law*, 16(1), 68-111.